leplezi le most valódi úr voltát, egyelőre csak a néző előtt. Azután újból visszatér a villanycsengő motívuma, amit ugyancsak játékból használt Sándor, Vilmával való évelődésében. S végül, amikor a kapualjban egy életre elválnak egymástól, éppoly halkan, éppoly észrevétlenül, mint az eddigi jelképek, idéződik fel egy másik válási jelenet. Akkor Sándor hagyta ott, futott el idegesen a leleplezéstől való *félelmében* Vilmától. Most a lány hagyja ott *önérzetből és emberségből.*

*

A dolgokkal és hangulatokkal való észrevétlen azonosulásban, teljes feloldódásban nyilvánul meg talán legerőteljesebben Fehér Imre rendezői stílusa, amelynek éppen a túlzásoktól való tartózkodás, a mértéktartó ízlés a legalapvetőbb jellemzője. A „Bakaruhában" rendezése sikerének is egyik kulcsa, hogy — s ehhez nagy segítséget nyújtott Hubay Miklós kitűnő forgatókönyve — Hunyadi Sándor e novella-gyöngyszemének a leglelkét sikerült megéreznie és kifejeznie, hogy sikerült azonosulnia a film főhősével, Sándorral. Sajnos, nem teljesen. Amilyen mértékben hiteles, megindító és művészi a főhősök, a szerelmespár filmábrázolása, olyan mértékben válik néha problematikussá a környezet, az epizódfigurák megjelenítése. Ez az ábrázolás már nem Sándor szemével történik, itt már közbelép a rendező a maga túlhangsúlyozott tendenciájával, ami stílustörést, a film belső harmóniájának helyenkénti megbomlását eredményezi.

Ettől — az érzésünk szerint egyetlen említésre méltó — hibájától eltekintve, Fehér Imre az interpretátor rendező típusaként mutatkozik be, akinek legnagyobb erénye az üvegként áttetsző stílus, amely szinte személytelen jelenlétével, teljes azonosulással engedi a szívünkhöz közel hőseinek érzés- és gondolatvilágát. Fehér Imre a hétköznapok lírájának, az élet mikrodramatikájának megjelenítője, művészete ott kezdődik, ahol a tárgyakat, a környezetet, az élet apróságait kell vallatóra fogni az emberről. Ezt a feltevést egyébként alátámasztja másik filmjének, az „Égi madár"-nak kudarca is, ahol éppen a megfelelő interpretálandó anyag hiánya, a forgatókönyvbe sikertelenül, lélektani abszurdumokkal átültetett Móricz-regény vitte rendezését is zsákutcába. Ez az üvegként áttetsző stílus ritka adottság. Fehér Imre művészi fejlődésének útja azon múlik, mennyire sikerül megőriznie és tovább fejlesztenie stílusának ezt az áttetsző tisztaságát, mennyire marad hű és következetes a vállalt feladatokban saját világához és művészetéhez.

GYERTYÁN ERVIN

EGY MÁSIK BAKARUHÁBAN

Ha egy kedves szavunkjárását felfedezzük másnál, kínos érzés lep meg. Ezt, gondolom, minden író ismeri. Minél személyesebb ügyünk

... és ami Hollywoodban lett belőle — Gál Franciska alakításában

A kisvárosi polgárcsalád, akiknél Vilma szolgál

valami — legyen az szó, téma, érzés, ötlet — annál kevésbé tudjuk elviselni, ha kiderül, hogy már más is élt vele. Mint ahogy a nők nem bírják elviselni, ha új ruhájuk anyagát vagy szabását viszontlátják barátnőjükön.

Én is viszolyogtam kissé, már amikor csak hallottam, hogy megláthatom a Bakaruhában amerikai változatát. Hiszen azzal, hogy forgatókönyvíróként részt vettem a Hunyadi-novella filmrevitelében, a magyar Bakaruhában-film egyrészt személyes ügyemmé lett — érthető elfogultság ez —, másrészt egyedül érvényes filmváltozatnak persze hogy azt érzem, amelyikben én éltem végig azt a gondot és izgalmat, amit az eredeti novellának kijáró hűség és a filmmel megnyíló lehetőségek összhangba hozása jelent. Úgy vélem, ez is érthető elfogultság.

Kíváncsian és feszengve vártam: mi lett ebből a novellából más filmírók, más rendező kezén. Ismernem illett volna, elég régi film már, 38-as. De nem ismertem. Könnyen megtörténhetik, hogy valamit úgy oldottam meg, mint az amerikaiak. Akkor aztán hiába mondom, hogy nem ismertem. Mint vendégségben, ha véletlenül egy ezüstkanál pottyanna ki a kabátomból...

Elég sokan összetették az eszüket hozzá — gondoltam, amikor az amerikai változat filmíróinak listáját olvastam.

Azután elkezdődött a film.

De hisz ez nem is az! Tévedés! Rossz dobozt vett elő a gépész!... Álljon meg!...

A berni Operának egyik páholyában diplomaták, a másikban milliomos-kinézésű család. Egy fiatalember álhírrel eltávolítja a diplomatákat, hogy az üres páholyból vallomást susogjon át a milliomoskisasszonynak.

Hogy születik majd meg ebből az expozícióból az álöltözetű gavallér és a cselédlány szerelme? Sehogy — gondoltam. Pedig megszületett.

Ilyenformán:

A milliomoséknál odahaza is lábatlankodik a s[illegible]éptevő fiatalember. Ezért az atya összehivatja a cselédséget. (Annyian vannak, hogy meg se lehet állapitani, hiányzik-e valaki. De arravaló a majordomus, hogy közölje: egy konyhalány hiányzik. Nem számít: az úgy se teheti be a lábát oda, ahol emberek élnek.) A milliomos utasitásba adja, hogy a konok fiatalembert ezentúl senki be nem engedheti a palotába. De a fiatalember megtalálja ennek az általános mozgósitásnak Achilles-sarkát. Ez pedig a konyhalány. Felveszi sofőrjének egyenruháját, előpisszegi az alagsorból a konyhalányt és találkára hívja.

Lám megérkeztünk Hunyadihoz. A rangján alul öltözködő gavallér találkozik a gyanútlan cseléddel.

...A konyhalány hazaviszi a fiút, aki nem tesz kárt benne, mert csak az érdekli, hogy felszökjék szerelmének termeibe. Bár benne se tesz kárt.

A kis konyhalány önállósítani akarja sofőrzubbonyos udvarlóját, ezért megtakarított pénzén vesz neki egy autót. Tehénre volt a spórolt pénz. Ez a rendkívüli ajándék nagyon meghatja az álöltözetű urat, méltán, és a töfögő szerelmi zálogon kirándulni mennek.

És így tovább, egészen a végéig, ahol is a konyhalány — ő felszolgál, a fiún meg frakk — éppen úgy elmegy a milliomoséktól, mint — merész hasonlattal — Vilma Bodrogiéktól, viszont az amerikai—svájci Sándor nem áll meg a kapufélfánál, hanem elszalad a rendőrségre, feljelenti a konyhalányt, hogy ékszert lopott. Ilyen találékony a szerelem! A rendőrség, persze, hivatása magaslatán áll, és visszahozza a nőt. A fiatal pár pedig minden társadalmi ellentét, hazugság és ékszertolvajlási körözés ellenére: boldogan csókolózik.

*

A szégyen és a büszkeség váltólázában néztem végig ezt a filmet. A szégyent nehéz megmagyarázni, de elemi erővel lökte a vért az arcomba. Nem is ott volt igazán elviselhetetlen, ahol különbözött a mi filmünktől, hanem ott, ahol véletlenül hasonlított. Valami apró motívumban. Például, hogy az esőben a lányok felhajtják szoknyájukat a fejükre. Vagy hogy nehéz elindítani egy rozoga autót.

Még szerencse, hogy előbb nem ismertem ezt a filmet. Ha előbb látom, nem mertem volna én is megírni, mert hátha a vére rossz a témának, és kiüt a giccs majd a mi filmünkön is.

Vigasztaltam volna magam: ha ketten csinálják ugyanazt, az nem ugyanaz. Hiába: ekkora giccs még a névrokonokat is kompromittálja. S ez a két film testvér. Vállania kell a rokonságot, mint Peer Gyntnek a hülye gyereket.

*

A múltkoriban Fehér Imre idézte egy újságban, hogy mit mondott neki Párizsban egy újságíró. Olyasmit, hogy a Bakaruhában forgatókönyvéből odakint nem lett volna film. Barátaim megsértődtek ezen a nyilatkozaton — nevemben. Én nem. Azt olvastam ki belőle, hogy éppen azon akadt volna el másutt a Bakaruhában terve, ami a legjobb benne: az eredeti mű tiszteletben tartásán, a társadalom képének hitelén, a lélekrajzon, a visszafájó emlékű szerelmen, amelyből nem lett, és nem is lehetett happy-end...

Ez a húsz évvel ezelőtti amerikai változat nemcsak azt mutatja, hogy hová keveredhetik el rossz filmesek kezén egy remekmű, hanem azt is, hogy hová keveredhetik el rossz filmesek kezén a film.

Ezt elnézve emelkedett bennem a lélek. Ezen a lám mily könnyen giccsbe fullasztó terepen a művészi igényt mi alább nem adtuk. Megőriztünk valamit, ami — úgy látszik — esendő.

A sok felemás érzés így adott helyt aztán lelkemben a csöndes büszkeségnek.

HUBAY MIKLÓS

Katinak — az amerikai film Vilmájának — munkahelye és gazdái